

Luomua vai kestävää elintarviketuotantoa?

Koveneva taloudellinen kilpailu suosii suurtuotantoa. Myös Suomen maataloustuotannossa on käynnissä voimakas rakennemuutos. Tämä näkyy sekä maatalojen että viljelijöitten määrän vähenemisenä, keskimääräisen tilakoon kasvuna ja tuotannon lisääntyvänä alueellisena erikoistumisena. Viimeisten vuosikymmenien aikana tuotanto on myös merkittävästi voimaperäistynyt. Kasvinviljelyn hehtaarisadot ovat liki kaksinkertaistuneet, mutta maatalouskemikaalien käyttö ja energiankulutus ovat kasvaneet melkein samaa tahtia.

Muutokset heijastuvat väistämättä myös ympäristöön. Ongelmat eivät rajoitu maatalouteen, vaan vaikutukset ulottuvat laajemmalle. Kaasumaiset päästöt lisäävät ilmakehän kuormitusta, ravinneylijäämät ja torjunta-ainejäämät kertyvät maaperään tai ne päätyvät vesistöihin, pohjaveteen tai elintarvikkeisiin. Suomessa nykyisin arviolta noin puolet ihmisen aiheuttamasta vesistökuormituksesta ja noin 10 % kaikista ilmakehän kasvihuonekaasupäästöistä on peräisin maataloudesta. Kehitys kohti suurenevia tilakokoja ja alueellisesti erikoistuvaa tuotantoa yksipuolistaa sekä viljelyalueiden maisemaa että niiden lajistoa.

Luomu- ja lähiruoka myötätuulessa

Huoli ympäristöstä on lisännyt vaatimuksia luonnonmukaisesta maataloustuotannosta. Keskittymisen ja erikoistuvan tehotuotannon vastapainoksi Suomen maataloudelle on asetettu tavoitteeksi lisätä myös luomutuotantoa siten, että sen osuus nousee vuoteen 2010 mennessä nykyisestä 7 %:sta 15 %:iin peltoalasta edistämällä erityisesti luonnonmukaista kotieläintuotantoa. Näin halutaan turvata luomutuotteiden saatavuus kysynnän kasvaessa. Luomutuotantoon siirtymistä kannustetaan myöntämällä viljelijöille erityistukea siirtymäkauden ajaksi.

Laajempi näkemys kestävästä kehityksestä yleensä ja kestävästä elintarviketuotannosta erityisesti on tuonut maatalouden liepeillä käytävään keskusteluun myös yhteiskunnallisia aineksia. Kestävässä ruokahuollossa päätöksenteossa kannetaan vastuuta taloudellisten arvojen ohella myös tuotannon ja kulutuksen ekologisista ja sosiaalisista seuraamuksista. Ympäristön hyvinvointia painottava luomutuotanto on saanut rinnalleen lähiruoka-ajattelun, jossa ruoantuotantoa tarkastellaan osana kestävää maaseutukehitystä. Kiinnostuksen kohteena ovat muun muassa ympäristön ja talouden välinen vuorovaikutus sekä maataloustuotannon merkitys maaseudun elinvoimaisuuden

ylläpitäjänä.

Maa- ja elintarviketalous on tärkeä yhteiskunnan osa-alue, sillä se vaikuttaa merkittäväällä tavalla kansanterveyteen sekä - suoraan ja välillisesti - myös kansantalouteen.

Maatalouspolitiikan keskeinen tavoite on kansallisesti ja kansainvälisesti kestävä kehitys. Tavoitteista ollaankin periaatteessa yhtä mieltä, mutta hyvin erilaisia näkemyksiä vallitsee siitä, miten ne käytännössä saavutetaan. Jotta tuotanto ja kulutus olisivat kestäväällä pohjalla, on joka tasolla saavutettava yksimielisyys siitä, mitä kestävyydellä ylipäänsä tarkoitetaan ja miten sitä voidaan edistää.

Materiaalivirrat, ekotehokkuus ja kestävä elintarviketuotanto

Materiaalivirtatarkastelun lähtökohtana on luonnonvarojen kokonaiskäyttö. Talouden läpi kulkeva materiaalivirta koostuu paitsi tuotettujen hyödykkeiden sisältämästä materiaalmäärästä myös niin sanotuista piilovirroista. Piilovirrat eli tuotteen ekologinen selkäreppu muodostuu niistä luonnonvaroista, joita käsitellään hyödykkeen valmistuksessa, mutta joita itse tuote ei enää siäsällä.

Ekotehokkuus on toimintaa, joka tähtää ympäristökuormituksen pienentämiseen suhteessa tuotettuun hyötyyn. Ekotehokkuustarkastelu on siten kustannusten puntarointia saavutettuun hyötyyn nähden, ja tarkastelu ulotetaan koko tuotantoketjuun. Perimmiltään ekotehokkuus merkitsee sitä, että vähemmästä tuotetaan enemmän. Maa- ja elintarviketalouteen sovellettuna se tarkoittaa, että pienemmillä tuotantopanoksilla tuotetaan enemmän ravitsemuksellisesti parempaa ruokaa. Tuotantopanoksina voidaan tarkastella paitsi rahaa, myös tuotannon vaatimia materiaalivirtoja sekä ympäristön kuormittumista, miksipä ei myös sosiokulttuurisia menetyksiä.

Ekotehokkuutta voidaan tarkastella myös kulutuksen näkökulmasta. Ekotehokas kansalainen tai julkisyhteisö valitsee tuotteita, joiden tuottaminen on kuormittanut ympäristöä mahdollisimman vähän mutta jotka eivät myöskään kohtuuttomasti kuormita kukkaroa. Ruokajärjestelmä kokonaisuudessaan, mukaanlukien maatalous- ja elintarviketuotanto sekä kulutus, on monitahoinen tutkimuskohde. Ravinnontarpeeseen ei juurikaan voida vaikuttaa, ja ruokaa on tuotettava vastaisuudessaakin. Kestävää kehitystä voidaan edistää lisäämällä tuotannon ekotehokkuutta ja muuttamalla kulutustottumuksia. Tuottajapuolella ekotehokkuuden kohentuminen edellyttää huomion kiinnittämistä tuotannon piilovirtoihin, sen ekologiseen selkäreppuun. Ravinnon koostumus puolestaan määrää, kuinka raskasta reppua itse kukin kantaa. Repun sisältö kiinnostaa siten sekä tuottajaa että kuluttajaa.

Riippumatta siitä, tuotetaanko ruoka tavanomaisin tai

luonnonmukaisin menetelmin, suurissa tai pienissä yksiköissä, vaikuttaa tuotanto ympäristöön ja yhteiskuntaan tulevaisuudessakin. Materiaalivirtatarkastelu ja ekotehokkuusajattelu ovat eräs tapa arvioida kestävyyttä. Ekotehokkuuden kohentuminen ei kuitenkaan takaa kestävää kehitystä, vaan ekotehokaskin tuotanto on mitoitettava luonnon kantokyvyn mukaan. Se sanelee toiminnan reunaehdot, joiden puitteissa voidaan tarpeen mukaan painottaa taloudellista, sosiaalista tai ekologista näkökulmaa.

Helmi Risku-Norja, MTT

Lisätietoja: Koetoiminta ja käytäntö 3/2002: 4

helmi.risku-norja@mtt.fi

puh. (03) 4188 3112